

Szótárnap 2025

„Társadalomtudomány: interdiszciplinaritás a lexikográfiában és a terminológiában”

*(Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és
Társadalomtudományi Kar; Budapest, 2025. október 28.)*

M. Szegedi Eszter

Eötvös Loránd Tudományegyetem, BTK, Nyelvtudományi Doktori Iskola,
Fordítástudományi Doktori Program

A Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kara és az MTA Szótári Munkabizottsága közös szervezésében 2025. október 28-án rendezték meg a Társadalomtudomány: interdiszciplinaritás a lexikográfiában és a terminológiában című konferenciát a Károli Gáspár Egyetemen. Az eseményt „Szótárnap 2025” címmel hirdették meg, folytatva a korábbi nagy múltú, az MTA Szótári Munkabizottsága szervezésében ezen a néven futó programsorozatot.

M. Pintér Tibor, a KRE BTK MNYIKI Magyar Nyelvtudományi Tanszékének habilitált egyetemi docense, a konferencia egyik fő szervezője és házigazdája nyitotta meg a rendezvényt, köszöntve a jelenlévőket és kiemelve a konferencia interdiszciplináris jellegét, melyet az előadások témáinak változatossága is hűen tükrözött.

Elsőként Mezei Balázs Mihály előadását hallgathattuk meg *A filozófiai lexikográfia módszertana* címmel. Az ELTE és a BCE egyetemi tanára, az MTA doktora a szótár, a lexikon és az enciklopédia fogalma, illetve az összeállításuk módszerei közötti különbségek tisztázása után három konkrét módszertani megközelítést ismertetett: a lineáris-történeti, a problémalogikai és az endform-megközelítést. Előadásában az enciklopédiák összeállítására helyezte a fő hangsúlyt, de több ponton párhuzamot vont a szótárak készítésével is. Végül röviden betekintést nyújtott a MAFE (Magyar Filozófiai Enciklopédia) összetett kutatási projektjébe, melynek vezető szerkesztői posztját is betölti.

A második, *Georgiától Írorszáig: egy többnyelvű színszótár* című előadást Pődör Dóra, a Károli Gáspár Egyetem BTK Anglisztika Intézetének intézetvezető-helyettes egyetemi docense, az ír nyelv kutatója és oktatója tartotta a grúz színlexémák

többnyelvű szótárának összeállításáról. Ez a projekt több ország egyetemi kutatóinak bevonásával jelenleg is zajlik, folyamatosan gyűjtik a 600 grúz forrásnyelvi színlexéma angol, spanyol, magyar, lengyel és ír megfelelőit, hogy e nyelvek párok fordítóinak és tolmácsainak, valamint a nyelvtanulóknak és nyelvészeknek hasznos segédeszközt biztosítsanak tanulmányaikhoz, munkájukhoz, kutatásaikhoz. Az előadó beszámolt néhány kihívásról az ír nyelvvel kapcsolatban, több példát is említve, melyeket elsősorban az angol nyelv hatására bekövetkező változások okoznak. Mivel Írországból az ír mellett az angol is hivatalos nyelv, az alkotmányt ír és angol nyelven is megszövegezték. Az előadásban elhangzó egyik érdekes példa az ír zászlóban szereplő narancssárga szín megnevezésének változásáról szól: míg a 20. század közepe előtt a *buí* szó jelentette írul a sárgát és a narancssárgát is, az 1937-es alkotmány megszövegezésekor megalkottak egy új, összetett megnevezést, hogy a sárgától egyértelműen megkülönböztessék az ország zászlójában látható színt. Így született meg a *flannbhuí* szó a *flann* (vérvörös) és a *buí* (sárga, narancssárga) szavak összetételéből.

Sermann Eszter és Tamás Dóra *Zápor vagy zivatar: terminuskezelés a meteorológiában* címmel számolt be az ELTE Nyelvtudományi Kutatóközpontjának – a Magyar Nyelvért Nemzeti Program keretén belül a Magyar terminológiastratégia alprogramban – készülő terminológiai adatbázisáról, melynek részét képezi a meteorológiai terminusok kutatása és feldolgozása is. A terminológiamenedzsment szempontjairól szóló általános ismertető rész után bemutatták a meteorológiai terminusok sajátos jellemzőit, valamint kutatásuk módszerét és folyamatát. A projektben meteorológus szakemberek és nyelvészek közösen vesznek részt, és a szakmai szempontok figyelembevétele mellett különös hangsúlyt fektetnek a közérthetőségre is, hiszen a meteorológiai kifejezésekkel kapcsolatban a laikusok érdeklődésére is számítani lehet.

Ezután a fordítás egyik legrégebbi területéről, a bibliafordításról hallhattunk Pecsuk Ottótól, a KRE Hittudományi Karának habilitált egyetemi docensétől, a Magyar Bibliatársulat Alapítvány főtitkárától. A hallgatóság megismerhette a készülő ökumenikus bibliafordítás előzményeit, az újfajta fordítási megközelítést (ezekről bővebben: *Fordítástudomány* 26. [2024]), valamint a fordítói bizottság ún. „kánaáni kifejezésekkel” kapcsolatos álláspontját. „Kánaáni kifejezésnek” (vagy „kánaáni nyelvezetnek”) a speciális, egyházi kontextusban használt szavakat, kifejezéseket szokás nevezni.

Az ökumenikus fordítás egyik fő célkitűzése a közérthetőség, amely a bibliafordítás esetében gyakorta az olyan kifejezések mellőzését jelenti, melyek csak az egyház tagjai számára érthetőek. Egy kutatás szerint a társadalom tagjainak 40%-a nem tartozik semmilyen egyházhoz Magyarországon, viszont nem mindenki utasítja el a Bibliát közülük. Elsősorban ők alkotják az újfajta megközelítéssel készülő fordítás célközönségét. Az előadó nyelvi példákon keresztül is bemutatta ezt a szemléletmódot. Míg a görög *charis* szót a korábbi bibliafordításokban a *kegyelem* terminussal adták vissza, az új, ökumenikus próba fordításban (Péter első levelében) több helyen is *ajándékra* cserélték le a kifejezést.

A rövid szünetet követően Bauko János, habilitált egyetemi docens, a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézetének igazgatója tartott előadást a névtani terminológia lexicográfiai feldolgozásáról Szlovákiában. Beszért a szlovákiai névtani terminológia egységesítésének kezdeteiről, felvázolta a lexicográfiai feldolgozás korábbi lépéseit és jelenlegi koncepcióját. Ezt követően beszámolt a Nemzetközi Névtudományi Társasággal (International Council of Onomastic Sciences) való együttműködésről. Bemutatta a terminológiai adatbázis felépítését, végül hozott néhány példát a szlovák-magyar terminusekvivalenciák problémáira.

Farkas Tamás, habilitált egyetemi docens, az ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszékének vezetője *Családnévszótárak: Elméleti és gyakorlati kérdések* címmel nyújtott áttekintést a hallgatóság számára a családnévek szótári feldolgozhatóságáról általában, majd a magyar családnévszótárak történetéről és típusairól, továbbá azok összeállításának lehetőségeiről és kihívásairól. Előadásának második részében ismertette *A visegrádi országok családnévszótára* elnevezésű projektet, melyben az ELTE névkutatói is részt vesznek Slíz Mariann egyetemi tanár, az ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete igazgatóhelyettesének vezetésével. Az online elérhető szótár (<https://v4surnames.elte.hu/index.php/hu/site/index>) a négy visegrádi országban, Csehországban, Magyarországon, Lengyelországban és Szlovákiában előforduló 200-200 leggyakoribb családnévet foglalja magában. A szócikkek tartalmazzák a nevek eredetét, típusát és rövid leírását is angol nyelven, valamint az adott ország hivatalos nyelvén.

A családnévek után a földrajzi nevek kerültek sorra. *A földrajzi nevek egységesítésének alapelvei az UNGEGN anyagaiban* címmel Bölskei Andreától, a KRE BTK Magyar Nyelvészeti Tanszékének vezetőjétől hallhattunk előadást. A földrajzi nevekre vonatkozó szabványok és nyelvi szabványok ismertetése után az 1973-ban alapított, jelenleg több mint 100 országból mintegy 400 tagot számláló UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names, magyarul: Egyesült Nemzetek Szervezete Földrajzi Névi Szakértői Csoportja) felépítésébe, feladatköreibe, helynév-standardizációs alapelveibe és modelljeibe nyerhettünk betekintést. A csoport többek között terminológiai kérdések tisztázásával, helységnévtárak, földrajzinév-adatbázisok létrehozásával és fenntartásával (pl. World Geographical Names) foglalkozik, és emellett hangsúlyt fektet az oktatásra, tájékoztatásra, információszolgáltatásra is. A földrajzi nevek egységesítésének kérdése számos területet érint, a kereskedelemtől és a környezetvédelemtől kezdve a keresési, mentési és segélyezési műveleteken át egészen a navigációs rendszerek készítéséig. Az előadás a földrajzi nevek és a kultúra, örökség és identitás kapcsolatának bemutatásával folytatódott, majd az európai (pl. EuroGeoNames) és a hazai gyakorlat (pl. Földrajzinév-bizottság tevékenysége) felvázolásával záródott.

A konferencia záró előadását Mártonfi Attila, az Osiris Helyesírás társszerzője tartotta *A magyar helyesírás változásai a 21. században* címmel. Röviden visszate-

kintett a magyar helyesírás korszakaira, majd bemutatta az Osiris Kiadónál először 2004-ben megjelent *Helyesírás* című kézikönyvet és annak újdonságait. Tájékoztatta a hallgatóságot arról, hogy a *Magyar helyesírási szótár* és az Osiris-féle *Helyesírás* közti eltérések listája online elérhető (wikipedia.hu), és kiemelt néhány példát ebből a listából. Ezután az Akadémiai Kiadó 2015-ös helyesírási szabályzatában, majd pedig a 2025-ös, új kiadású Osiris *Helyesírás*ban bevezetett újdonságokról beszélt. Az utóbbi kiadványban törekedtek a 2004-es kézikönyv hibáinak, hiányainak javítására, és az AkH. 2015-nek való megfelelésre, melynek szabályzati részével teljes összhangban van a kézikönyv. Csupán a szótári részben vannak eltérések, szám szerint 92 esetben. A változások érintik a különírás–egybeírás kérdését, bizonyos földrajzi neveket, különös tekintettel a városrésznevekre (pl. *Belső-Ferencváros*). Ezenkívül javasolják a keskeny szóköz használatát (pl. *Hadrovics László–Gáldi László szótár*), és újdonság az is, hogy létrehozta egy webes applikációt az átírásokhoz (japánból, kínaiból, koreaiból stb.), amely hasznos segédeszköz a magyar nyelvű szövegek gondozói számára (osiriskiado.hu/atirasok).

A jó hangulatú és gazdag szakmai tartalmú konferenciát a szervezőbizottság nevében P. Márkus Katalin, a KRE BTK Angol Nyelvészeti Tanszékének habilitált egyetemi docense, az MTA Szótári Munkabizottságának elnöke zárta be, megköszönve a részvételt és bátorítva a megjelenteket, hogy a bemutatott projektek alakulását kövessék nyomon, valamint az előadókat, hogy szakmai tapasztalataikat a továbbiakban is osszák meg egymással.